

DE WETHOUDER EN HET COLLEGE: TUSSEN LIEFDE EN VERSTANDSHUWELIJK

Petra Habets

Wethouders zien het college als hun thuisbasis. Dat is duidelijk anders dan voor de dualisering, toen de fractie voor wethouders belangrijker was. In dit hoofdstuk komt deze verschuiving in appreciatie van het college ten opzichte van de fractie aan bod aan de hand van twee onderzoeken onder wethouders die de afgelopen jaren zijn uitgevoerd. Wat betekent dit voor de positie van de individuele wethouder in het college: is het terecht dat wethouders het college als hun kernteam zien? Doen ze daarmee hun eigen positie voldoende recht of maken ze zichzelf daarmee kwetsbaarder dan nodig? En wat betekent die verschuiving voor hun rol als politicus?

12.1

VERGELIJKEND ONDERZOEK

In 1999 is ten behoeve van de Staatscommissie dualisme en lokale democratie een onderzoek uitgevoerd naar opvattingen van diverse spelers in het lokaal openbaar bestuur – waaronder wethouders – over de verhoudingen en het lokale samenspel (Bakker et al., 1999). Diverse vragen uit dit onderzoek zijn in 2017 opnieuw aan wethouders gesteld, dat wil zeggen ruim vijftien jaar na de dualisering (Habets, 2019).

In december 2017 zijn alle wethouders in Nederland via de Wethoudersvereniging benaderd met een vragenlijst over het samenspel van wethouders binnen het college, met de fractie, de coalitie, de raad, de ambtenaren en de buitenwereld. De timing van dit onderzoek was zo gekozen dat het merendeel van de respondenten ten minste bijna een volledige raadsperiode wethouder was. Dit leverde 450 bruikbare reacties op.

Deze resultaten zijn vergeleken met eerder onderzoek (met name het aangehaalde onderzoek voor de Staatscommissie Dualisme en lokale democratie) en geanalyseerd naar diverse kenmerken van de wethouders (Habets, 2019, p. 18).

Daarnaast zijn met betrekking tot de diverse speelvelden open vragen gesteld over wat wethouders op dit speelveld als ondersteunend en belemmerend ervaren. Ook is aan hen gevraagd situaties te beschrijven waarin zij vreesden voor hun positie en wie hen toen geholpen heeft.

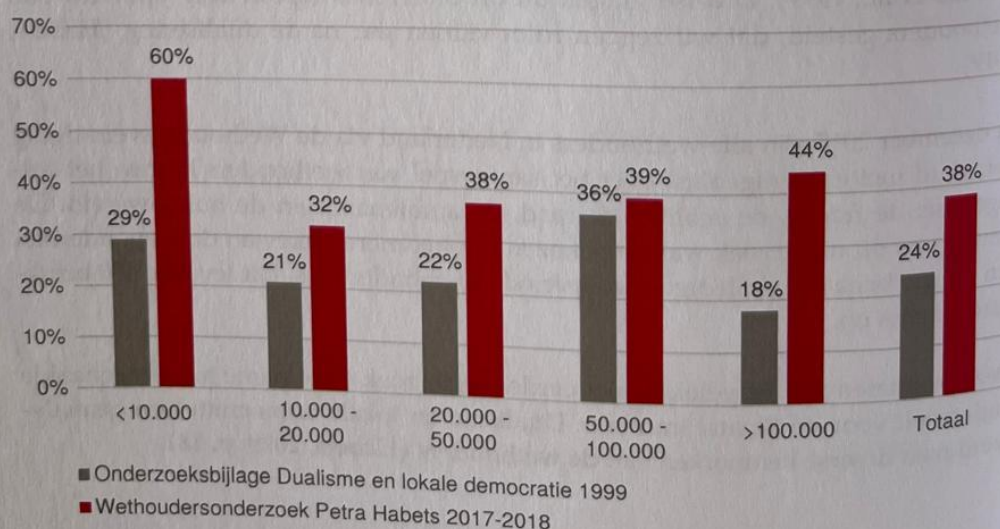
In 2022 is aanvullend een onderzoek uitgevoerd onder wethouders over hun opvattingen ten aanzien van andere actoren (collega-wethouders, burgemeester, gemeentesecretaris, griffier en raadsleden). Dit leverde 152 reacties op. Deze zijn vergeleken met opvattingen over wethouders die uit tien dialoogsessies met deze andere actoren naar voren zijn gekomen. Deze analyse is in 2023 gepubliceerd door de Wethoudersvereniging (2023).

12.2 DE VERSCHUIVING VAN DE ROL VAN HET COLLEGE IN DE OGEN VAN WETHOUDERS

De vergelijking van de onderzoeken uit 1999 en 2017/2018 levert een beeld op dat het college voor individuele wethouders belangrijker is geworden voor wat betreft hun keuzes en afwegingen terwijl de fractie minder belangrijk is geworden.

Een in het oog springende bevinding is te vinden in figuur 12.1, waar de antwoorden te vinden zijn op de stelling: 'De voorkeuren van de overige collegeleden zijn voor mij bij het nemen van beleidsinitiatieven belangrijker dan de voorkeuren van de fractie'.

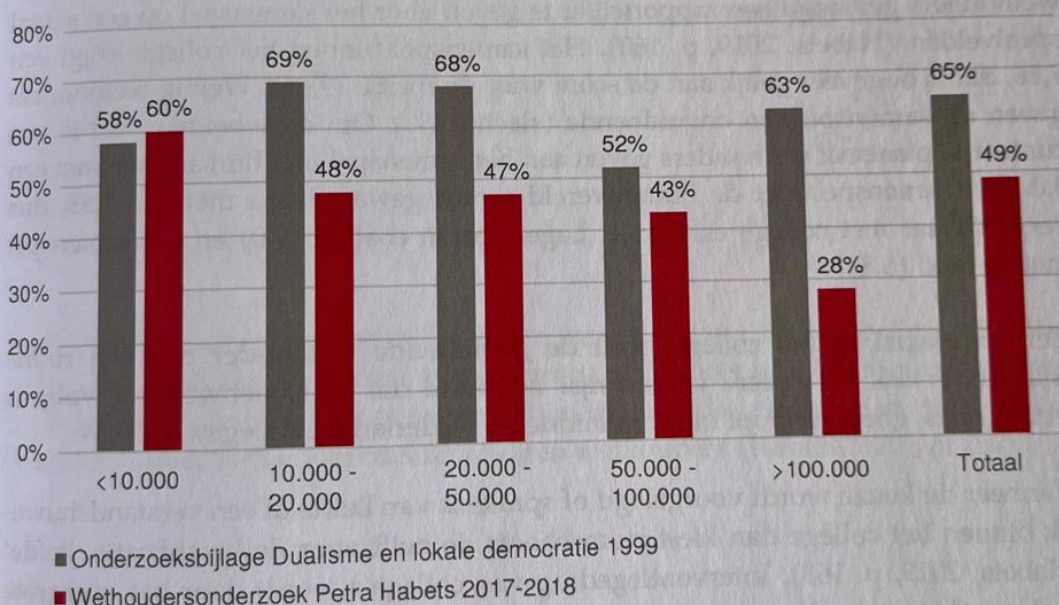
Figuur 12.1 voorkeuren van de overige collegeleden zijn voor mij bij het nemen van beleidsinitiatieven belangrijker dan de voorkeuren van de fractie

Het blijkt dat in alle gemeentegroottes de voorkeuren van collega-wethouders zwaarder zijn gaan wegen dan de voorkeuren van de fractie (Habets, 2019, p. 237). In de kleinste gemeenten is het zelfs zo dat de opvattingen van de collega-wethouders gemiddeld belangrijker zijn dan die van de eigen fractie. Ook in de grote gemeenten zijn de voorkeuren van de overige collegeleden aanmerkelijk belangrijker geworden.

Ook de beantwoording van de stelling 'Belangrijke nieuwe initiatieven vanuit het college worden vaak, nog voordat er uitgewerkte ambtelijke voorstellen zijn, door mij in de fractie besproken', laat zien dat volgens de wethouders de mate waarin de fractie op voorhand kan meedenken bij nieuwe beleidsinitiatieven sterk is afgenomen (Habets, 2019, p. 239).

Figuur 12.2 Belangrijke nieuwe initiatieven vanuit het college worden vaak, nog voordat er uitgewerkte ambtelijke voorstellen zijn, door mij in de fractie besproken

Hier is de trend dat naarmate gemeenten groter zijn het minder gebruikelijk is om initiatieven te bespreken in de fractie voordat deze zijn uitgewerkt. In de grootste gemeenten lijkt het zelfs ongebruikelijk te zijn worden. Dat wethouders minder aandacht besteden aan politieke meningsvorming in eigen kring is een eerste aanwijzing dat het wethouderschap minder politiek is geworden dan voorheen.

Beide stellingen laten dus een duidelijke verschuiving zien, waarbij de rol van het college prominenter is geworden, maar een fors deel van de wethouders kent

ook in 2017/2018 de fractie op deze beide stellingen een belangrijke positie toe. De opvattingen van de fractie zijn voor veel wethouders dus niet onbelangrijk geworden. De sterkste aanwijzing daarvoor is dat het antwoord op de stelling 'Het college houdt vaak rekening met de mogelijke reactie van mijn fractie, reeds voordat zaken in de fractie aan de orde zijn gesteld' door 78% van de wethouders in 2017/2018 bevestigend wordt beantwoord; dat is nagenoeg dezelfde score als in 1999 (77%) (Habets, 2019, p. 237).

Het betekent wel dat het meewegen door het college van de (mogelijke) opvattingen van de fractie minder voortkomt uit de directe afstemming van de wethouder met de fractie zelf, want die is relatief afgenomen ten opzichte van de interactie binnen het college.

12.3

WETHOUDERS OVER HUN COLLEGA'S

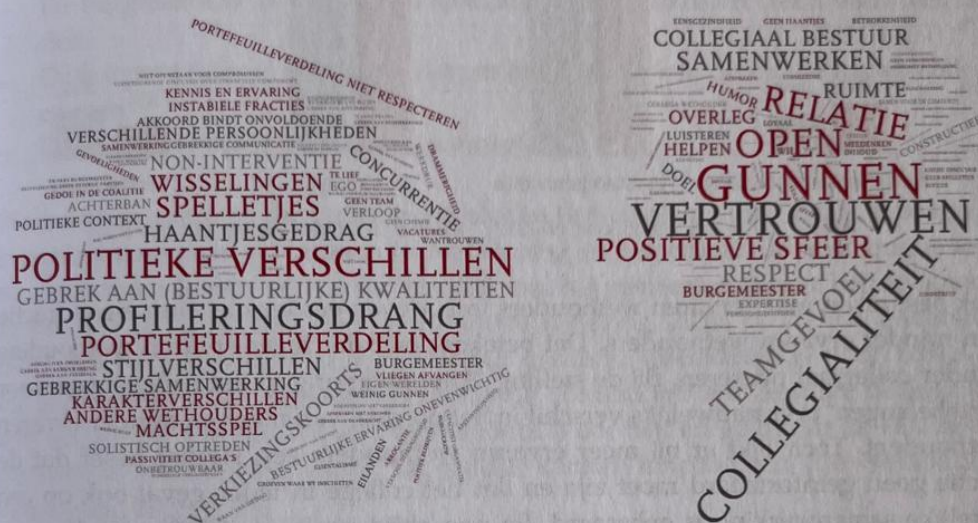
Er zijn in 2017 ook vragen gesteld die in 1999 niet zijn voorgelegd. Zo is aan wethouders gevraagd een rapportcijfer te geven voor het samenspel op een aantal speelvelden (Habets, 2019, p. 160). Het samenspel binnen het college krijgt een 7,66, dat is ongeveer gelijk aan de score voor de fractie (7,65). Weinig wethouders geven dit samenspel een onvoldoende (slechts 4%). Om deze beide cijfers in een context te plaatsen: wethouders geven aan het samenspel met hun ambtenaren een 8,0. Het samenspel met de buitenwereld wordt gewaardeerd met een 7,58, dus vergelijkbaar met college en fractie. Lager scoren coalitie (7,0) en het samenspel met de raad (6,8).

Het samenspel in het college geeft de gemiddelde wethouder dus een ruime voldoende; ook uit andere vragen rijst het beeld dat de samenwerking, volgens wethouders, goed verloopt in het gemiddelde Nederlandse college van B&W.

Wanneer de keuze wordt voorgelegd of sprake is van liefde of een verstandshuwelijk binnen het college dan kiest ruimschoots de helft voor de kwalificatie 'liefde' (Habets, 2019, p. 163). Interventiegedrag van collega's wordt door het overgrote deel van de wethouders als prettig ervaren en niet als storend. En liefst 86% van de wethouders ervaart (steverige) hulp van collega's in plaats van concurrentie (slechts 14%) (Habets, 2019, p. 164).

Een verdere aanwijzing voor depolitisering van het ambt van wethouder is de stelling 'Samenwerking in het college gaat voor partijbelangen'. Hier is bijna 80% van de wethouders het (helemaal) mee eens (Habets, 2019, p. 169). Dit resultaat laat zien dat voor veel wethouders het college de plaats is waar de gezamenlijke koers bepaald wordt.

Figuur 12.3 Belemmerende en ondersteunende factoren voor het samenspel binnen het college (Habets, 2019, p. 158). Naarmate de letters groter zijn, wordt de betreffende factor als belangrijker gezien.

Toch zijn het niet alleen maar 'liefde en samenwerking' in het college die door wethouders benadrukt worden. Meer ervaren wethouders, zo laat figuur 12.4 zien, beoordelen de samenwerking binnen het college minder als liefde en meer als een verstandshuwelijk dan hun minder ervaren wethouders (Habets, 2019, p. 264).

